

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

МІРОШНИЧЕНКО ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

УДК [373.31:371.71]:392 (477)

**ВИХОВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ**

**13.00.07. – теорія та методика виховання
01 – Освіта / Педагогіка**

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
БОЙЧУК Юрій Дмитрович,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри спеціальної, інклюзивної і здоров'язберезувальної освіти.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент
БАБИЧ В'ячеслав Іванович,
Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ),
доцент кафедри олімпійського та професійного спорту;

кандидат педагогічних наук, доцент
СЕМЕНОВА Мирослава Олександрівна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту психолого-педагогічного факультету.

Захист відбудеться «28» березня 2018 р. о 09:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.03 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: 93009, Луганська обл., м. Рубіжне, вул. Будівельників, 30 В, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1).

Автореферат розіслано «28» лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Мордовцева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції технічного прогресу, втрата ідеалів гуманного ставлення людини до себе й інших людей, глобальна екологічна криза, погіршення соціально-економічних умов та масове поширення серед населення шкідливих звичок призводять до катастрофічного зниження здоров'я, особливо серед дітей і шкільної молоді України.

Пріоритетними завданнями державної політики у сфері освіти є всебічний розвиток особистості й формування в неї свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей.

Шляхи збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді на державному рівні закріплено в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (2017 р.), Концепціях Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» (2011 р.), «Нова українська школа» (2015 р.), національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015 р.) Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016–2020 роки (2017 р.), Указах Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016 р.) та інших державних документах, котрі регулюють розвиток сфери національної освіти, виховання й охорони здоров'я.

Аналізуючи стан виховної роботи в закладах освіти України, можна відзначити значний інтерес до її національної спрямованості. Український народ з глибокої давнини ставився до здоров'я як найвагомішої життєвої цінності, накопичив значний спадок практичних способів його збереження. Саме досвід наших предків свідчить про доцільність та практичну необхідність його ретельного вивчення та використання для формування здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів, оскільки саме в цьому віці закладаються основи майбутньої життєвої позиції людини, розвиваються функціональні системи дитячого організму, відбувається засвоєння моральних норм, формується соціальна спрямованість особистості.

Теоретичну основу дослідження становлять ідеї, концепції, положення та висновки, що стосуються вирішення проблеми здоров'язбереження молодших школярів, які здійснюються в таких напрямках: обґрунтування теоретико-методологічних засад етнопедагогіки (В. Ликов, В. Мосіяшенко, М. Стельмахович, С. Стефанюк, К. Юр'єва та інші); висвітлення питань збереження здоров'я молодших школярів в історії педагогіки (О. Іонова, О. Савченко, Н. Побірченко, О. Сухомлинська та ін.); психолого-педагогічні дослідження формування здоров'я молодших школярів через освіту (Ш. Амонашвілі, В. Бабич, Т. Бережна, Т. Бойченко, Ю. Бойчук, М. Гончаренко, О. Дубогай, В. Желанова, С. Кириленко, К. Крутій, Ю. Мельник, С. Омельченко, В. Оржеховська, М. Семенова, С. Страшко, І. Суцева, О. Федій, О. Філіпп'єва, В. Шахненко та ін.).

Існує низка досліджень, у яких представлено етнічний досвід збереження та зміцнення фізичного здоров'я школяра (О. Алексєєв, Л. Вострокнутов, О. Мандзяк, І. Піскунова, Є. Приступа, В. Старков, В. Струманський, А. Цьось та ін.),

теоретичні й методичні аспекти використання народних традицій здорового способу життя українців у сучасній практиці виховання дітей та молоді (Н. Даделюк, Б. Кіндратюк, В. Левків, С. Литвин-Кіндратюк, І. Набока, Л. Сливка та ін.).

Водночас теоретичний аналіз наукових праць засвідчив, що проблему ефективного виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій досліджено недостатньо.

Разом з цим виникає необхідність розв'язання низки *суперечностей*, що існують у теорії та практиці педагогіки, а саме між: вимогами до педагогічного процесу в школі щодо виховання здорового покоління та наявним станом здоров'я учнів; потенційними можливостями навчально-виховного процесу та недостатньою інформованістю батьків і вчителів щодо формування здоров'язбережувальної поведінки; накопиченим досвідом предків щодо формування здоров'язбережувальної поведінки та браком практичних шляхів імплементації ідей здоров'ятворення на основі українських народних традицій у виховну практику.

Таким чином, актуальність питань реалізації збереження та зміцнення здоров'я молодших школярів, формування у них здоров'язбережувальної поведінки через навчально-виховний процес вимагають творчого переосмислення та об'єктивної оцінки досвіду наших предків на засадах українських народних традицій, що зумовили вибір теми дослідження **«Виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є частиною комплексної теми кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U005821).

Тему дисертації затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 19.12.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 25.03.2014 р.).

Об'єкт дослідження – процес виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів.

Предмет дослідження – технологія виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

Відповідно до поставленої мети в дослідженні визначено такі **завдання**:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми з виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

2. Розкрити сутність та структуру здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів.

3. Уточнити критерії, показники та рівні сформованості здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

4. Теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити технологію виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

5. Розробити навчально-методичне забезпечення процесу виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

Досягненню мети й вирішенню поставлених завдань сприяло використання комплексу **методів дослідження**: *теоретичних* (теоретичний аналіз, систематизація та узагальнення філософської, медико-валеологічної та психолого-педагогічної літератури, нормативних документів з теми дослідження, навчальних програм, інформаційних ресурсів мережі Інтернет) для з'ясування понятійного апарату дослідження та сучасного стану виховання здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів засобами українських народних традицій; *емпіричних* (анкетування, педагогічне спостереження, бесіда, діалог, методи експертних оцінок, самооцінки, вивчення продуктів навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, тестування, педагогічний експеримент) з метою перевірки ефективності технології виховання здоров'язбережувальної поведінки учнів початкових класів засобами українських народних традицій; *інтерпретаційних* (порівняння, ранжування, узагальнення теоретичних досліджень, практичного досвіду) для розробки інноваційних методик; *математично-статистичних* (кількісний та якісний аналіз даних експерименту).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше*: теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено технологію, яка містить такі етапи: підготовчий (проектування й розробку навчально-методичного супроводу процесу формування здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів); пізнавальний (розвиток і поглиблення інтересу, ціннісного ставлення до здоров'язбережувальної поведінки, розвиток мотивації формування здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів на основі українських народних традицій, посилення інтересу та ціннісного ставлення до здоров'я в цілому як показника гармонійного розвитку й взаємодії людини з навколишнім середовищем); практичний (оволодіння молодшими школярами ґрунтовними теоретичними знаннями й практичними вміннями (загальнодидактичними, валеологічними та народознавчими) та аналітичний (рефлексія й корекція результативності процесу формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій).

– *уточнено*: сутність здоров'язбережувальної поведінки як інтегрованого особистісного надбання молодшого школяра, яке передбачає оволодіння ним ustalеними способами діяльності, вміннями та навичками здоров'язбереження (дотримання особистої гігієни, режиму дня та правильного харчування, рухової

активності, загартування, психорелаксації, профілактики шкідливих звичок) у конкретних життєвих або навчальних умовах та її структурні компоненти (формування зацікавленості та позитивних емоцій, вироблення стійкої мотивації у молодших школярів до здоров'язбережувальної поведінки; оволодіння сукупністю знань, умінь та навичок зі здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій у процесі виховної діяльності; аналіз та самовдосконалення школярем власної здоров'язбережувальної поведінки; критерії із показниками (мотиваційний, практичний, оцінний) для визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної поведінки.

Подальшого розвитку й конкретизації набули форми та методи виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено і впроваджено в практику закладів освіти: технологію формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій; методичні рекомендації для вчителів-практиків, вихователів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів «Роль українських народних традицій у формуванні культури здоров'я сучасної людини».

Основні положення і результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Гутянської загальноосвітньої школи I – III ступенів Богодухівської районної ради Харківської області (довідка про впровадження № 29 від 18.02.2016 р.), Брецького НВК Первомайської районної державної адміністрації Харківської області (довідка про впровадження № 35 від 10.03.2017 р.), Будянського ліцею Харківської районної ради Харківської області (довідка про впровадження № 01-28/240 від 13.04.2017 р.) та в практику підготовки майбутніх учителів початкових класів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка про впровадження № 01/10-518 від 02.06.2017 р.).

Теоретичні положення, практичні напрацювання, викладені в дисертації, *доцільно використовувати* в навчально-виховному процесі закладів середньої й вищої освіти; у системі підвищення кваліфікації вчителів; написанні підручників, посібників, підготовці студентами кваліфікаційних робіт.

Особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві працях полягає в тому, що: у статті [4] дисертантом визначено зміст та структурні компоненти здоров'язбережувальної поведінки; у статті [5] – теоретично обґрунтовано ефективність виховання здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій; у статті [18] – визначено основні компоненти технології виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася через публікації матеріалів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і результати дослідження обговорювались й дістали позитивну оцінку на засіданні кафедри здоров'я людини і корекційної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 8 від 24.04.2017 р.), а також у виступах на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме: *міжнародних* – «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2016), «Здоров'я

людини: теорія і практика» (Суми, 2017); *всеукраїнських* – «V Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених, аспірантів і студентів» (Одеса, 2012), «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2012 – 2016; Чернігів, 2017), «Українська освіта і наука в ХХІ ст.: погляд молоді» (Харків, 2014), «Проблеми формування здорового способу життя у молоді» (Одеса, 2015); *регіональних* – «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 2012, 2013, 2015).

Публікації. Основні результати дослідження викладені у 22 наукових працях (із них 18 одноосібних), зокрема: 6 статей у наукових фахових виданнях (з них 3 – у виданнях, що належать до міжнародних наукометричних баз даних: 2 – *Index Copernicus*, 1 – *РИНЦ*), 14 статей у збірниках матеріалів конференцій, 1 методичні рекомендації, 1 стаття у колективній монографії.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, списку використаних джерел (усього 310 найменувань, із них 9 іноземною мовою), загальних висновків і 17 додатків (на 102 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить – 313 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 177 сторінках. Робота містить 19 таблиць на 6 сторінках та 5 рисунків на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, описано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, схарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну й практичну значущість отриманих результатів, подано інформацію про особистий внесок, апробацію і впровадження результатів роботи, публікації автора, наведено дані про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні засади виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів»** на підставі аналізу наукової літератури схарактеризовано понятійно-термінологічне поле проблеми виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів, визначено зміст, структуру та встановлено критерії, показники і рівні здоров'язбережувальної поведінки.

На основі проведеного аналізу історико-філософської та психолого-педагогічної літератури визначено, що здоров'я – це комплексний, цілісний, багатовимірний динамічний стан, що формується в процесі реалізації генетичного потенціалу людини в умовах конкретного соціального й екологічного середовища й дає змогу людині на різних рівнях здійснювати свої функції. Установлено, що в сучасних уявленнях про здоров'я людини як цілісний багатовимірний феномен, виділяють чотири його складові, а саме: фізичне, психічне, соціальне та духовне здоров'я (Г. Апанасенко, Ю. Бойчук, М. Гончаренко, В. Казначеев та ін.).

Аналізуючи наукову літературу визначено, що здоров'я людини залежить від комплексу впливів, важливе значення має спосіб життя особистості, який визначається характером її здоров'язбережувальної поведінки. Тобто, суто медичний аспект не є провідним серед детермінант здоров'я людини.

На особливу увагу заслуговує збереження та розвиток здоров'я молодших школярів, оскільки саме в цьому віці розвиваються функціональні системи дитячого організму, закладаються основи особистісної й інтелектуальної рефлексії, відбувається емоційний і розумовий розвиток, засвоєння морально-духовних норм. Крім вищезазначеного, вступ до школи вимагає від дитини усвідомлення своєї діяльності та поведінки у зв'язку з необхідністю адаптації до шкільних вимог та навчально-виховного процесу. Важливим завданням сучасної освіти є те, щоб учні мали хоча б елементарні уявлення про біологію власного тіла, фізіологічні процеси, які в ньому відбуваються, способи профілактики захворювань, збереження свого фізичного та психічного стану в нормі; могли б вміло застосовувати народні методи оздоровлення; знали й раціонально використовували потенційні можливості свого організму; мали уявлення про свій внутрішній світ, про соціальне та духовне благополуччя; були екологічно грамотними та мали бажання до набуття знань, умінь й навичок збереження та зміцнення здоров'я.

Для формування здоров'я необхідно оволодіти здоров'язбережувальною поведінкою. На основі аналізу робіт видатних учених (О. Леонт'єв, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Кононенко, В. Семиченко, С. Рубінштейн та ін.) нами з'ясовано, що поведінка – це форма адаптації, яка здійснюється за рахунок зміни взаємодії організму з факторами довкілля. Здоров'язбережувальна поведінка, як і будь-яке інше поняття, поліаспектне у своїй змістовій характеристиці. Розуміння сутності здоров'язбережувальної поведінки дозволяє забезпечити адекватне розуміння «цілісності» як фундаментального поняття особистості та її здоров'ятвірного світу й є інтегрованою характеристикою як суб'єкта освітньої діяльності, уміщуючи в собі фізичну, психічну, соціальну й духовну складові здоров'я.

У контексті психолого-педагогічного проектування провідна роль належить саме взаємозв'язкам, які дозволили вибудувати логіку та перспективу нашого дослідження. Формування здоров'язбережувальної поведінки вимагає чіткої мотивації. Засвоюючи знання зі здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій молодші школярі отримують вміння та навички, які в подальшому переходять у саму поведінку.

Традиції українського народу забезпечують реалізацію в особистісному бутті здоров'язбережувальну поведінку людини і не дають можливості виявити її деструктивних якостей. Народні традиції є механізмом акумуляції, передачі та реалізації національного здоров'язбережувального досвіду.

На основі здійсненого системного аналізу літературних джерел уточнено структурні компоненти формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій. Так, *мотиваційно-ціннісний компонент* визначається виробленням стійкої мотивації щодо формування здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів, що залежить від особистісної цілеспрямованості учня вдосконалювати себе (цей процес супроводжується активністю та підкріплюється волею, мисленням і наполегливістю). У даному випадку дитина активно орієнтується на свої потреби; виявляє стійку зацікавленість та позитивні емоції (захоплення, задоволення, радість); планує; добирає засоби; думає; відчуває бажання в зміцненні й збереженні здоров'я. Даний процес віддзеркалюється розвитком важливих особистісних якостей (уважність,

зосередженість, дисциплінованість, тактовність, гуманність, толерантність, емпатія, чуйність та справедливість). Світогляд забезпечує основний елемент ціннісних орієнтацій у здоров'язбережувальній поведінці особистості й ґрунтується на космопланетарному, біопсихосоціальному, національному та особистісному рівнях.

Когнітивно-процесуальний компонент визначається вичерпністю та характером спеціальних знань зі здоров'язбережувальної поведінки та традицій українського народу, вмінь та навичок, оволодіння якими необхідне для успішного й адекватного розв'язання різноманітних педагогічних ситуацій, що передбачають тренувальні вправи, дії й операції для виявлення здоров'язбережувальної поведінки дитини. Відомо, що в процесі навчально-виховної діяльності в учнів відбувається засвоєння знань, формування основних умінь й навичок, розвивається їхнє ціннісне ставлення до світу, формуються, інтегруються й виявляються різноманітні особистісні якості. Здоров'язбережувальна поведінка набуває свого змісту відповідно до результатів практичної оздоровчої діяльності на основі українських народних традицій за складовими здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного).

Рефлексивно-аналітичний компонент сформованості здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів засобами українських народних традицій виявляється в здатності до: контролю (зіставлення здобутих результатів із метою), контроль може бути поточний – під час розгортання поведінкових дій; оцінювання (виявлення ступеня збігу результатів і мети); аналізу реальних ситуацій й самоаналізу власної здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій.

У дисертації уточнено критерії та показники, за якими визначається сформованість здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів засобами українських народних традицій, а саме: *мотиваційний критерій* (усвідомлення цінності здоров'язбережувальної поведінки, позитивні емоції, інтерес до здоров'язбережувальної діяльності в умовах навчально-виховного процесу; мотивація досягнення успіху в здоров'язбережувальній діяльності, пов'язаній із українськими народними традиціями; сформованість особистісних якостей у молодшого школяра). Зміст цього критерію полягає в розумінні молодшим школярем сенсу життя й усвідомленням його цінності, уявленням та ставленням до себе в єдності космопланетарного, біопсихосоціального, національного й особистісного аспектів; *практичний критерій* (оволодіння знаннями зі здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій, вміннями та навичками, творчого підходу до даного процесу). Зміст даного критерію характеризується набуттям учнями необхідних знань, вмінь та навичок щодо формування індивідуальної здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій; *оцінний критерій* (аналіз й оцінювання реальних ситуацій, здатність до самоаналізу, самовдосконалення, саморозвитку й корегування недоліків власної поведінки). Оцінний критерій характеризує здатність учнів формувати й постійно вдосконалювати індивідуальну здоров'язбережувальну поведінку з урахуванням можливостей власного організму, статі тощо.

У другому розділі – «**Експериментальна перевірка технології виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій**» розкрито загальні питання організації й проведення педагогічного експерименту, обґрунтовано шляхи реалізації технології формування здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів засобами українських народних традицій та проаналізовано результати експериментальної роботи.

На підставі теоретичного аналізу, згідно з обраними критеріями й показниками, виокремлено такі рівні сформованості здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій, а саме: *високий, достатній, початковий*.

Дослідно-експериментальна робота щодо перевірки розробленої технології виховання здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів засобами українських народних традицій проводилася у три етапи (*констатувальний, формувальний, підсумковий*) в умовах реального навчально-виховного процесу на базі загальноосвітніх навчальних закладів Харківської області. Згідно з програмою експерименту було сформовано експериментальну групу (62 учня), у якій реалізовувалась розроблена технологія та контрольну групу (60 осіб), де навчально-виховна діяльність здійснювалася традиційно, при цьому групи були утворені за випадковою вибіркою.

Виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій розглядається як педагогічний процес, елементи якого взаємопов'язані та взаємозумовлені й потребують теоретичного обґрунтування й розроблення відповідної технології, потребувало теоретичного обґрунтування й розроблення відповідної технології, що трактується як суто наукове й точне відтворення гарантуючих успіх педагогічних дій, кінцевим освітнім результатом яких є успішна сформованість здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів засобами українських народних традицій (рис. 1, с. 9). Запропонована нами технологія складається з нормативно-правового та наукового забезпечення; структурних компонентів здоров'язбережувальної поведінки; етапів реалізації технології; комплексу засобів, методів і форм організації навчально-виховної діяльності; критеріїв з показниками та рівні сформованості здоров'язбережувальної поведінки.

Процес реалізації технології складався з чотирьох етапів, які були між собою логічно пов'язані та підпорядковані загальній меті. Так, *підготовчий етап* передбачав розв'язання таких завдань: вивчення й аналіз планів і програм із виховної роботи, підготовка навчально-методичних комплексів та розробка виховних заходів із уведенням до них уявлень про здоров'я й здоров'язбереження на засадах традицій українського народу; спостереження за учнями з метою визначення інтересів щодо формування здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій.

На *пізнавальному етапі* технології з метою посилення мотивації в учнів до формування здоров'язбережувальної поведінки зокрема та ведення здорового способу життя були впроваджені такі інтегровані форми та методи навчально-виховної діяльності: бесіди («Що є найдорожчим для людини?», «Українські

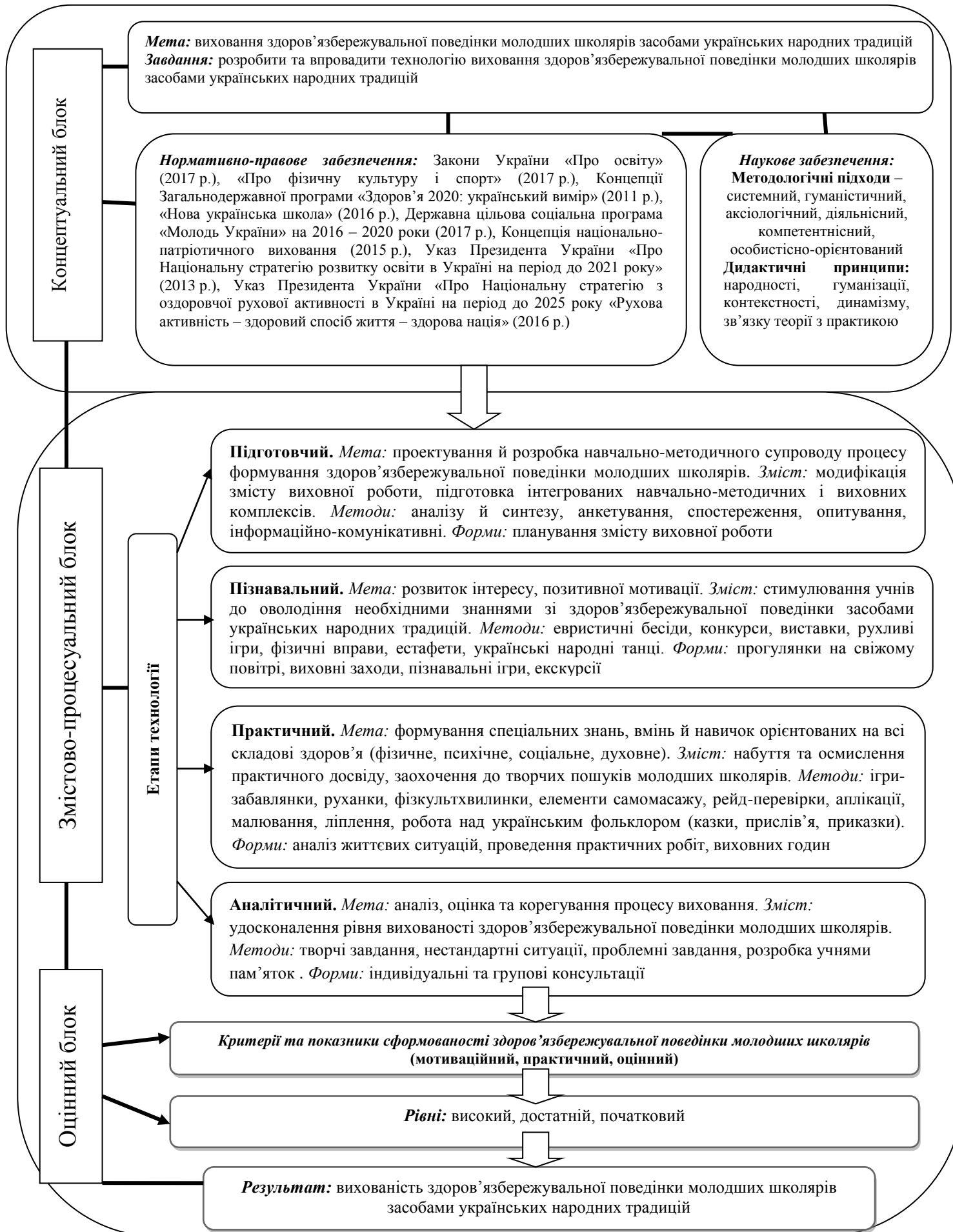

Рис. 1. Технологія виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій

страви – запорука здоров'я», «Вітаміни – наші друзі», «Очі – вікна в світ, бережи їх!», «Почни день із ранкової гімнастики», «Що посієш – те й пожнеш», «Бережи природу», «Зелена аптека», «В гостях у Мойдодира», «Один вдома» (правила безпечної поведінки) та бесіди з попередження всіх видів дитячого травматизму), виховні заходи до українських свят («Український віночок», «Козацькі розваги до свята Покрови», «Спас», «Маковій», «Різдво», «Святий Миколай іде вже до нас», «Є в нас родина – вся наша Україна», «Справжні ігри чоловіків-здоров'яків» тощо), вікторини («В гостях у казки», «Символи нашої держави»), конкурси малюнків («Хвала рукам, що пахнуть хлібом!», «Моя улюблена тварина», «Моя мама найкраща», «Весняні картини», «Я голосую за мир!»), конкурси («Знавці природи», «Скоромовки», «Знавці народних казок», «Світ моєї України» – вірші та пісні про Україну), виставки («Дари осені», «Новорічна ялинка», «Великодня писанка»), театральні та вокальні постановки («Дідова ріпка», «Рукавичка», «Дивовижний скарб – здоров'я», «Лисичка і Журавель»), українські народні танці та їхні елементи («Гопак», «Козак»), екскурсії (до бібліотеки, на шкільний спортивний майданчик, містом), оздоровчі прогулянки на свіжому повітрі, естафети («Передав – сідай!», «Швидка жаба», «Біг та стрибки з м'ячем»), рухливі ігри («Горобці-стрибунці», «Гречка», «Вудочка», «Невід», «Стонога», «Кіт і миша», «Швидко по місцях», «Хустиночка» та інші), фізичні вправи («Організаційні», «Загальнорозвивальні», вправи для розслаблення м'язів та вироблення правильної постави й ходи, вправи-імітації «Рухи плавця», «Рухи тварин», вправи для розвитку координації рухів) тощо. Чіткій спрямованості молодших школярів на необхідність формування здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій сприяло залучення молодших школярів до смислового діалогу («Здоров'я чи хвороба?», «Шкідливе та корисне» тощо).

Основними засобами досягнення поставленої мети на *практичному етапі* технології формування здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій були запропоновані навчально-методичні та виховні комплекси, які зорієнтовані на складові здоров'я (фізичне, психічне, соціальне та духовне).

Так, для виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій за *фізичною складовою* були використані такі комплексні методи: практичні роботи «Мій режим дня», з метою врегулювання чергування праці та відпочинку в учнів і раціоналізації дозвілля; «Страви справжнього українця», де молодші школярі складають раціон корисного харчування; фізкультхвилинки та руханки («Встаньте, діти, посміхніться...», «Вранці часу я не гаю...», «Стали, дітки, у рядок...», «Совенята», «Руки в сторону та вгору...») із метою розвитку просторової уяви, підняття настрою, підвищення або утримання розумової працездатності дітей, забезпечення короточасного активного відпочинку для школярів під час навчально-виховного процесу, коли значного навантаження зазнають органи зору й слуху; м'язи тулуба, особливо спини, що перебувають у статичному стані; м'язи кисті руки, що працює. Вправи складено так, щоби при їхньому виконанні були охоплені різні групи м'язів; дитячі ігри-забавлянки, що передбачають пальчикову гімнастику та стимулюють

розвиток дрібної моторики, логіки, мислення, мови дитини («Ладушки, ла-дусі», «Сорока-ворона», «Куй, куй чобіток», «Раз, два, три, чотири, п'ять – вийшли пальчики гулять...») й елементи самомасажу («Ліпимо варенички», «Горошок», «Тісто»), що покращують кровообіг, розумову діяльність, знімають втому; вправи («Гімнастика для очей», що сприяє їхньому розслабленню, підвищує гостроту зору й різкість зображення; «Правильне дихання під час бігу або виконання фізичних вправ», щоб мінімізувати навантаження на дихальну й серцево-судинну системи, щоб значно підвищити ефективність тренувань; «Правильна постава» – для профілактики викривлень хребта); рейд-перевірки («Твій зовнішній вигляд», «Про що розповів твій портфель», «Чисті руки», «Живи, книго!», щодо стану збереження підручників) із метою закріплення в дітей охайності, гігієнічних умінь та навичок; активний відпочинок дітей на свіжому повітрі, що супроводжується народними рухливими іграми («Вовк і коза», «У річку гоп!», «Море хвилюється», «У дітей порядок суворий», «Передай сусіду або передай далі», «Птахи», «Квач та інші»), що сприяють розвитку швидкості, гнучкості, стрибучості, спритності, уваги, пам'яті, логічного мислення, розвивають колективізм.

Для виховання здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів засобами українських народних традицій за *психічною складовою* було запропоновано таку виховну діяльність із використанням методів народного мистецтва: аплікації («Метелик», «Золота осінь», «Загадковий Всесвіт», «Зима-чарівниця», «Новорічна ялинка вогниками сяє», виготовлення сніжинок із кольорового паперу, «Сніговик», «Птахи», «Я перша квіточка весни»), малювання малюнків («Враження про відпочинок влітку», «Моя родина», «Краса навколо нас»), ліплення з пластиліну («Українські страви», «Улюблені овочі та фрукти», «Герої українських народних казок», «Глечик», «Соняшники цвітуть», «Казкове місто» та інше), що розвивали сенсорне сприйняття дитини, моторику рук та фантазію, давали змогу відпочити, заспокоїтися; музикотерапія (українські народні дитячі пісні «Черепаша, аха-аха...», «Кошеня», «Ой, є в лісі калина», «Щедрик, щедрик, щедрівочка»; колісанки «Котику сіренький, котику біленький», «Ой, ходить сон коло вікон»), що були невід'ємною частиною профілактики й корекції наслідків стресу; огляд дитячих газет, журналів, книжок, корисних мультфільмів, презентацій та фрагментів фільмів («Хочу все знати!», «Хто живе в акваріумі?») із метою здобуття додаткових знань і позитивних емоцій; вправи релаксації («Заспокійливе дихання») для зняття нервового напруження.

Для виховання здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів засобами українських народних традицій за *соціальною складовою* проводилася виховна діяльність за допомогою таких методів: рольові ігри з метою ефективності виконання різних соціальних ролей («Тато, мамо, бабуся, дідусь та я – щаслива родина, здорова сім'я» – для формування уявлення про колективне ведення господарства, сімейний бюджет, про сімейні взаємини, традиції, спільне дозвілля, виховання любові, доброзичливого, дбайливого ставлення до членів сім'ї, інтерес до їхньої діяльності та інші); бесіди: «Український народний одяг дітей – хлопчиків та дівчаток» із метою виховання гендерної соціалізації в молодших школярів; «Особливості традиційно-побутової культури, мова, фольклор, здоров'я та народні традиції оздоровлення», «Ознайомлення з історією рідного краю»,

«Видатні митці українського народу», «Етнографічні особливості архітектури українських поселень», «Оздоблення житла – традиції, вірування та ритуали» з метою поглиблення знань вихованців про історію, звичаї, культурні традиції рідного краю народу. Виготовлення українських народних іграшок для реалізації творчих здібностей молодших школярів у процесі колективної праці. Поняття про родовід, родинне дерево. Складання свого родоводу, родинного дерева, родинні оповіді.

Для виховання здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів засобами українських народних традицій за *духовною складовою* були використані такі практичні методи: виховні години («Релігійні вірування, уявлення, повір'я, стародавніх українців про життя, природу, Всесвіт», «Духовно-моральна та фізична культура українських козаків», «Жінка – берегиня роду», «Ідеал здоров'я в традиціях українського народу» – виховували в учнів почуття чуйності, доброти, милосердя, поваги до людей із обмеженими можливостями здоров'я), що спонукали дітей до роздумів про справжні загальнолюдські цінності, формували первинні уявлення про Істину, Красу та Добро, виховували в учнів здатність допомагати іншим, надихали на творчість.

Робота з учнями над прислів'ями, приказками, казками, загадками спонукали до розвитку логічного мислення, зв'язного мовлення, засвоєння народної мудрості, яка міститься в українському фольклорі.

Аналітичний етап технології формування здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій передбачав рефлексію й корекцію результативності процесу формування здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій. Щоденні життєві ситуації потребували нестандартного погляду, самостійності та творчого підходу до їх розв'язання. Методи та прийоми проблемного навчання, пізнавальні завдання; розробка учнями пам'яток сприяли прогностичному й варіативному мисленню у молодших школярів, умінню творчо використовувати знання у незвичайних ситуаціях та слугували прикладом дій у життєвих обставинах.

Метою четвертого етапу був подальший розвиток структурних компонентів здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій. Ця мета досягалася виділенням відповідних аспектів у процесі виховної діяльності в учнів 1 – 4 класів, розробки планів з виховної роботи, індивідуальної роботи, роботи з батьками, здійснення самоаналізу й самоконтролю своєї діяльності.

Результати діагностування рівнів сформованості здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів експериментальної та контрольної груп за результатами констатувального та підсумкового етапів педагогічного експерименту представлено у рис. 2.

Узагальнені результати рівнів сформованості здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій на констатувальному та підсумковому етапах (рис. 2.) показали, що в контрольній групі з *високим рівнем* кількість молодших школярів збільшилася з 8,3 % до 11,7 % (на 3,4 %) – таке незначне підвищення високого рівня в контрольній групі можна пояснити тим, що діти почали цікавитися аспектом даної проблеми з додаткових джерел та відчули потребу у самовдосконаленні, а в експериментальній групі

Рис. 2. Динаміка сформованості рівнів здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій

збільшення спостерігається від 11,3 % до 25,8 % (на 14,5 %), що на 11,1 % більше, ніж у контрольній групі. Цей процес пояснюється тим, що учні, які досягли високого рівня, здатні до аналізу реальних ситуацій й самоаналізу власної діяльності щодо процесу формування здоров'язбережувальної поведінки, стали відчувати потребу в саморозвитку. Кількість молодших школярів, у яких виявлено *достатній рівень* сформованості здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій, збільшився у контрольній групі від 30,0 % до 31,7 % (лише на 1,7 %), а в експериментальній групі – від 30,6 % до 66,1 % (на 35,5 %), що пояснюється засвоєнням молодшими школярами знань та вмій з здоров'язбережувальної поведінки й є перспективою розвитку до високого рівня; кількість молодших школярів, у яких виявлено *початковий рівень*, зменшилась у незначній мірі в контрольній групі від 61,7 % до 56,6 % (на 5,1 %), а в експериментальній групі спостерігається значне зменшення – від 58,1 % до 8,1 %, що пояснюється збільшенням кількості учнів із високим та достатнім рівнем сформованості здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій.

Статистичний аналіз отриманих експериментальних даних проведено непараметричним методом. Ступінь впливу означеної технології на розвиток молодших школярів до здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій в обох групах оцінювали за допомогою критерію χ^2 .

Доведено, що реалізація технології в експериментальній групі забезпечила розвиток усіх компонентів сформованості здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій. Здобуті результати є достовірними і дають підставу вважати, що запропонована технологія є ефективною, поставлені завдання виконано, мети досягнуто.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено нове розв'язання проблеми виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій, що знайшло відображення в обґрунтуванні технології виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій. Результати проведеного дослідження засвідчили позитивний результат розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. На основі аналізу філософської, валеологічної та психолого-педагогічної літератури обґрунтовано необхідність виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій. Це зумовлено тим, що в закладах освіти України зростає інтерес до національної спрямованості виховання, але унікальний досвід предків зі здоров'язбереження недостатньо використовується у виховній практиці. У зв'язку з цим виникла необхідність пошуку практичних шляхів виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

2. Визначено сутність та структуру здоров'язбережувальної поведінки як інтегрованого особистісного надбання молодшого школяра, яке передбачає оволодіння ним усталеними способами діяльності, вміннями та навичками здоров'язбереження (дотримання особистої гігієни, режиму дня та правильного харчування, рухової активності, загартування, психорелаксації, профілактики шкідливих звичок) у конкретних життєвих або навчальних умовах.

3. Уточнено структурні компоненти здоров'язбережувальної поведінки (формування зацікавленості та позитивних емоцій, вироблення стійкої мотивації в молодших школярів до здоров'язбережувальної поведінки; оволодіння сукупністю знань, вмінь та навичок зі здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій у процесі виховної діяльності; аналіз, оцінювання, корегування недоліків та самовдосконалення власної здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій молодшим школярем); критерії (мотиваційний, практичний, оцінний), з відповідними показниками та рівні її сформованості.

4. Теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено технологію, яка передбачала стимулювання в молодших школярів позитивної мотивації до збереження власного здоров'я, розвиток структурних компонентів здоров'язбережувальної поведінки; виявлення змін у рівнях сформованості здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів і забезпечення внесення відповідних коректив у даний процес, що забезпечується на підготовчому, пізнавальному, практичному й аналітичному етапах, які були між собою логічно пов'язані й підпорядковані загальній меті. Так, підготовчий етап був спрямований на проектування й розробку науково-методичного супроводу процесу формування здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів; пізнавальний етап передбачав стимулювання молодших школярів до формування здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів засобами українських народних традицій; практичний етап був націлений на оволодіння молодшими

школярами ґрунтовними теоретичними знаннями та практичними вміннями (загальнодидактичними, валеологічними та народознавчими).

Здійснено експериментальну перевірку реалізації технології формування здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій, аналіз результатів якої підтвердив її правомірність та достатність. Так, високий і початковий рівні розвитку здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів на основі українських народних традицій, в експериментальній групі виявили 25,8 % та 8,1 %, а до експерименту ці показники в експериментальній групі становили 11,3 % та 58,1 %. Це пояснюється тим, що технологія формування здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів засобами українських народних традицій дає можливість розв'язувати сукупність завдань для виховання всебічно й гармонійно розвиненої особистості з високим рівнем здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій.

Установлено, що експериментальна робота позитивно вплинула на такі показники, як: потреба молодшого школяра до необхідності формування здоров'язбережувальної поведінки на основі українських народних традицій; активність, що підкріплюється волею, мисленням і наполегливістю; інтерес учнів до здоров'язбережувальної поведінки; виявлення особистісних якостей; сформованість системи спеціальних знань, вмінь та навичок; рівень адекватної самооцінки та здатність до активного саморозвитку. Експериментальна робота довела, що ефективність формування здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів засобами українських народних традицій на основі складових здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного) та якість їх активізації до цього процесу залежать від використання в навчально-виховній роботі інтегрованих форм і методів: ігор, імпровізації, моделювання народних обрядів та свят; вплив на особистість дитини засобами різних видів мистецтва: музики, літератури, танців, малювання тощо. На основі врахування таких важливих якостей молодшого школяра, як підвищена емоційність, чуттєвість, допитливість, довіра, створювалося сприятливе підґрунтя для впливу на розвиток у нього здоров'язбережувальної поведінки засобами українських народних традицій.

5. Для реалізації технології виховання здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів засобами українських народних традицій розроблено методичні рекомендації для вчителів-практиків, вихователів, студентів «Роль українських народних традицій у формуванні культури здоров'я сучасної людини».

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Дане дослідження становить лише один із підходів до розробки виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій. Перспективними вважаємо подальший пошук шляхів удосконалення виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій з метою реалізації потенціалу етнопедагогіки у поєднанні з оздоровчими системами та традиціями українського народу; у розробці комплексу методичних матеріалів здоров'язбережувального спрямування для вихователів, учителів, викладачів, студентів та учнів.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дослідження:

1. Мірошніченко О. М. Сучасні підходи до розуміння іміджу вчителя як основи виховного впливу на особистість школяра. *Наукові праці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Теорія та методика навчання та виховання»* : зб. наук. пр. Х. : ХНПУ, 2012. Вип. 31. С. 123–128.
2. Мірошніченко О. М. Здоров'язбережувальні технології в загальноосвітній школі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. ст. Ялта : РВВ КГУ, 2013. Вип. 38, ч. 1. С. 96–101.
3. Мірошніченко О. М. Роль сім'ї і школи у вихованні здоров'язбережувальної поведінки учнів. *Наукові праці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Теорія та методика навчання та виховання»* : зб. наук. пр. Х. : ХНПУ, 2013. Вип. 34. С. 89–96.
4. Мірошніченко О. М., Бойчук Ю. Д. Формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів як актуальна соціально-педагогічна проблема. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології* : зб. наук. пр. Херсонського національного технічного університету. Херсон : Грінь Д. С., 2015. Т. 5. С. 55–59.
5. Бойчук Ю. Д., Мірошніченко О. М. Технологія формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій. *Вісник черкаського університету імені Богдана Хмельницького*. Сер.: Педагогічні науки : наук. журн. 2016. № 9. С. 39–46.
6. Мірошніченко О. М. Основні аспекти психолого-педагогічних особливостей формування поведінки молодших школярів. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Херсон : ХДУ, 2016. Вип. LXXIV, т. 2. С. 50–55.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Мірошніченко О. М. Імідж учителя та формування культури здоров'я школярів. *II Всеукр. наук.-пр. конф. «Педагогіка здоров'я»* (7 квіт. 2012 р.) : зб. наук. пр. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2012. С. 214–217.
8. Мірошніченко О. М. Здоров'язбережувальні технології в загальноосвітній школі. *V Всеукр. наук.-пр. конф. молодих учених, аспірантів і студентів* (7 вересня 2012 р.) : матеріали конф. Одеса : ОНАХТ, 2012. Т. 2. С. 35–36.
9. Мірошніченко О. М. Досвід викладання валеологічних дисциплін у загальноосвітніх школах Росії. *IX наук.-пр. конф. молодих учених «Методологія сучасних наукових досліджень»* (25–26 жовт. 2012 р.) : матеріали конф. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2012. С. 43–45.
10. Мірошніченко О. М. Навчально-виховний процес та здоров'язбережувальні технології. *III Всеукр. наук.-пр. конф. «Педагогіка здоров'я»*.

Здоров'я людини в умовах ноосферогенезу» (12 берез. 2013 р.) : зб. наук. пр. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. С. 185–188.

11. Мірошниченко О. М. Урахування національного менталітету у формуванні культури здоров'я сучасного українця. *X наук.-пр. конф. молодих учених «Методологія сучасних наукових досліджень»* (24–25 жовт. 2013 р.) : матеріали конф. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. С. 70–71.

12. Мірошниченко О. М. Сучасні підходи до створення здоров'язбережувального освітнього середовища в загальноосвітніх школах. *IV Всеукр. наук. пр. конф. «Педагогіка здоров'я»* (7 квіт. 2014 р.) : зб. наук. пр. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2014. С. 353–356.

13. Мірошниченко О. М. Формування здоров'язбережувальних умінь і навичок у молодших школярів загальноосвітніх шкіл. *Всеукр. наук.-пр. конф. молодих учених «Українська освіта і наука в XXI ст.: погляд молоді»* (22–23 трав. 2014 р.) : матеріали конф. Х. : ХНПУ, 2014. С. 46–47.

14. Мірошниченко О. М. Здоров'я людини як соціально-культурна спадщина етносу. *V Всеукр. наук.-пр. конф. «Педагогіка здоров'я»* (15 трав. 2015 р.) : зб. наук. пр. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. С. 110–114.

15. Мірошниченко О. М. Історичні підходи до розуміння здоров'я як комплексного, різнорівневого та багатоаспектного поняття. *XII наук.-пр. конф. молодих учених «Методологія сучасних наукових досліджень»* (10–11 лист. 2015 р.) : матеріали конф. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. С. 37–38.

16. Мірошниченко О. М. Формування поведінкових навичок у молодшого школяра та їх вплив на здоров'я. *VIII Всеукр. наук.-пр. конф. молодих учених та студентів з міжнародною участю «Проблеми формування здорового способу життя у молоді»* (10–11 лист. 2015 р.) : зб. матеріалів. Одеса : ОНАХТ, 2015. С. 23–24.

17. Мірошниченко О. М. Психолого-педагогічні засади формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів. *VI Всеукр. наук.-пр. конф. «Педагогіка здоров'я»* (28–29 квіт. 2016 р.) : зб. наук. пр. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. С. 276–278.

18. Бойчук Ю. Д., Мірошниченко О. М. Використання інноваційних технологій виховання здоров'язбережувальної поведінки в молодших школярів у загальноосвітніх школах. *III Міжнародна наук.-пр. конф. «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка»* (8 груд. 2016 р.) : матеріали конф. Суми : ФОП Цьома С. П., 2016. Ч. 1. С. 15–19.

19. Мірошниченко О. М. Вода та здоров'я: етнопедагогічний та екологічний аспекти. *VII Всеукр. наук.-пр. конф. «Педагогіка здоров'я»* (7–8 квіт. 2017 р.) : зб. наук. пр. Чернігів, 2017. Т. 2. С. 36–39.

20. Мірошниченко О. М. Особливості формування духовного здоров'я особистості в традиціях українського народу. *Здоров'я людини: теорія і практика. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 25-річчю Медичного інституту* (17–19 жовт. 2017 р.) / за заг. ред. О. О. Єжової. Суми : Сумський державний університет. 2017. С. 188.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Бойчук Ю. Д., Мірошніченко О. М., Бельорін-Еррера О. М. та ін. Роль українських народних традицій у формуванні культури здоров'я сучасної людини : методичні рекомендації. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 39 с.
2. Мірошніченко О. М. Фундаментальне значення українських народних традицій у здоров'язбережуванні сучасної людини. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження* : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Х. : Вид-во Рожко С. Г., 2017. С. 270–277.

АНОТАЦІЇ

Мірошніченко О. М. Виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». – Старобільськ, 2018.

Дисертація присвячена теоретико-експериментальному дослідженню проблеми виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій.

У роботі розкрито зміст поняття «здоров'язбережувальна поведінка». З'ясовано суть і структуру вихованості здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів. Науково обґрунтовано й експериментально перевірено та доведено ефективність технології виховання здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів засобами українських народних традицій. Уточнено критерії, показники та рівні вихованості здоров'язбережувальної поведінки у молодших школярів засобами українських народних традицій.

Ключові слова: виховання, молодші школярі, здоров'я, здоров'язбережувальна поведінка, українські народні традиції, етнопедагогіка, технологія.

Мірошніченко О. Н. Воспитание здоровьесберегающего поведения младших школьников средствами украинских народных традиций. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Государственное учреждение «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко». – Старобельск, 2018.

Диссертация посвящена проблеме воспитания здоровьесберегающего поведения младших школьников средствами украинских народных традиций.

Приоритетными задачами государственной политики в сфере образования является всестороннее развитие личности, воспитание здорового поколения,

укрепления здоровья, формирования здоровьесберегающего поведения, сознательного отношения гражданина к своему здоровью и здоровью других людей. Анализируя состояние воспитательной работы в образовательных учреждениях Украины, можно отметить значительный интерес к её национальной направленности. Украинский народ с глубокой древности относился к здоровью как весомой жизненной ценности, накопил значительное наследие практических способов его сохранения. Именно опыт наших предков свидетельствует о целесообразности и практической необходимости его тщательного изучения и использования для воспитания здоровьесберегающего поведения у младших школьников, поскольку именно в этом возрасте развиваются функциональные системы детского организма, закладываются основы будущей жизненной позиции человека, происходит усвоение моральных норм, формируется социальная направленность личности.

Раскрыто содержание понятия «здоровьесберегающее поведение» как интегрированного личностного достижения младшего школьника, которое предусматривает овладение им устоявшимися способами деятельности, умениями и навыками здоровьесбережения (соблюдение личной гигиены, режима дня и правильного питания, двигательной активности, закаливания, психорелаксации, профилактики вредных привычек) в конкретных жизненных или учебных условиях.

Теоретически обоснована, разработана и экспериментально проверена технология, которая предусматривала стимулирование у младших школьников положительной мотивации к сохранению собственного здоровья, развитие структурных компонентов здоровьесберегающего поведения; выявление изменений в уровнях сформированного здоровьесберегающего поведения у младших школьников, и внесения соответствующих корректив в данный процесс, которые обеспечиваются на подготовительном, познавательном, практическом и аналитическом этапах.

В диссертации обоснованы структурные компоненты воспитанности здоровьесберегающего поведения у младших школьников средствами украинских народных традиций: мотивационно-ценностный (формирование заинтересованности и положительных эмоций, выработка устойчивой мотивации у младших школьников к здоровьесберегающему поведению); когнитивно-процессуальный (овладение совокупностью знаний, умений и навыков по здоровьесберегающему поведению на основе украинских народных традиций); рефлексивно-аналитический (анализ, оценка, самосовершенствование, корректирование недостатков и здоровьесберегающего поведения на основе украинских народных традиций младшим школьником).

В соответствии с компонентной структурой воспитанности здоровьесберегающего поведения у младших школьников средствами украинских народных традиций уточнена система критериев с показателями (мотивационный, практический, оценочный), которые были использованы для определения уровней сформированного у младших школьников здоровьесберегающего поведения, а именно: высокого, достаточного и элементарного.

Доказано, что реализация технологии в экспериментальной группе обеспечила развитие всех компонентов сформированности здоровьесберегающего поведения средствами украинских народных традиций. Полученные результаты являются достоверными и дают основание считать, что предложенная технология является эффективной, поставленные задачи выполнены, цель достигнута.

Ключевые слова: воспитание, младшие школьники, здоровье, здоровьесберегающее поведение, украинские народные традиции, этнопедагогика, технология.

Miroshnichenko O. M. Upbringing of health-saving behavior at primary school children' by means Ukrainian folk traditions. – Qualification scientific work as the manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.07 – Theory and Methods of upbringing. – State Establishment «Luhansk Taras Shevchenko National University». – Starobilsk, 2018.

There is dissertation theoretical and experimental research of the problem in upbringing of health-saving behavior at primary school children' by means of Ukrainian folk traditions.

In dissertation reveals the concept «health-saving behavior». It is clarified an essence and structure of formation of health-saving behavior from primary school children' by means of the Ukrainian folk traditions. The technology of upbringing of health-saving behavior at primary school children' by means of Ukrainian folk traditions is scientific based and experimentally verified, the effectiveness is proved. Criteria, indicators and the levels of readiness for the upbringing of health-saving behavior at primary school children' by means of Ukrainian folk traditions are clarified.

Keywords: upbringing, primary school children, health, health-saving behavior, Ukrainian folk traditions, ethnopedagogy, technology.